

ΕΣΣΑΤ, Ο ΓΙΑΝΝΙΩΤΗΣ ΠΑΣΑΣ...

Δημοσιεύθηκε στον ΠΡΩΙΝΟ ΛΟΓΟ Ιωαννίνων την 20^η Φεβρουαρίου 2015.

Άρθρο του **ΜΙΧΑΛΗ ΧΡ. ΠΑΝΤΟΥΛΑ**, Φιλολόγου-ερευνητή, πρώην Βουλευτή Ιωαννίνων

Για τη συγγραφή του παρόντος επετειακού άρθρου αφορμή στάθηκαν δύο γεγονότα. Το πρώτο έχει να κάνει με την επιστροφή στα Ιωάννινα, ύστερα από εκατόν δύο χρόνια, του σπαθιού του Εσσάτ Πασά που παρέδωσε την πόλη στον Ελληνικό Στρατό. Από τις 18 Φεβρουαρίου 2015 βρίσκεται στις προθήκες της Έκθεσης Κειμηλίων του αγώνα απελευθέρωσης της Ηπείρου, στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων στο Ιτς Καλέ. Πρόκειται για κειμήλιο της οικογένειας του Θεόδωρου Πάγκαλου, ο οποίος ανταποκρίθηκε θετικά στο αίτημα της δημοτικής αρχής.

Το σπαθί περιήλθε στην κατοχή του παππού του, λοχαγού τότε του Επιτελείου του Διαδόχου Κωνσταντίνου. Το έστειλε από την Κωνσταντινούπολη ο ίδιος ο Εσσάτ Πασάς, δώρο στον ευεργέτη του Θεόδωρο Πάγκαλο, για την τετράμηνη φιλοξενία που του παρείχε στο πατρικό σπίτι στην Ελευσίνα ύστερα από πρότασή του στον Κωνσταντίνο και την ανάληψη, προσωπικώς, της ευθύνης για ό,τι ήθελε συμβεί.

Είναι προφανές ότι το σπαθί του Εσσάτ, στο οποίο είναι χαραγμένα τα σύμβολα του πασά, αποτελεί ένα σημαντικό τεκμήριο της Έκθεσης που προαναφέρθηκε. Και μία λεπτομέρεια που δεν είναι γνωστή. Κατά την τελετή, όπου ως γνωστόν ο Κωνσταντίνος αρνήθηκε να παραλάβει από τον ηττημένο Εσσάτ το ξίφος του, συνέβη το ίδιο και με το λοχαγό Πάγκαλο. Αρνήθηκε και εκείνος να ανταποκριθεί σε αντίστοιχη κίνηση του Εσσάτ, όταν πληροφορήθηκε την πρωτοβουλία του προς το Διάδοχο και τη θετική για το πρόσωπό του εξέλιξη.

Το δεύτερο γεγονός συνδέεται με την πρόσφατη ιδιωτική επίσκεψη, στο μεσοδιάστημα μεταξύ Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς, της εγγονής του Εσσάτ Πασά στα Ιωάννινα, τη γενέθλια πόλη του παππού της. Η ίδια ανέφερε στους συνομιλητές της ότι η προγιαγιά της, μητέρα του Εσσάτ, που κατάγονταν από το Σούλι δεν τον αποκαλούσε ποτέ πασά των Ιωαννίνων αλλά Γιαννιώτη πασά. Η επίσκεψη της στα Ιωάννινα, φιλοξενούμενη από ζεύγος Ελλήνων Κωνσταντινουπολιτών, ήταν, μάλλον, εκπλήρωση τάματος στη μνήμη του παππού της. Έτσι μόνο δικαιολογείται το γεγονός ότι η φωτογραφία, που χάρισε στους ανθρώπους με τους οποίους συναντήθηκε στα Ιωάννινα, αποθανάτιζε την ίδια στην αγκαλιά του ογδοντάχρονου Εσσάτ, βγαλμένη στις 5.3.1942 στην Αλικαρνασσό/Μπουντρούμ της Τουρκίας.

Ο Εσσάτ πασάς (Mehmet Esat Pasha) γεννήθηκε στα Ιωάννινα στις 19 Οκτωβρίου 1862 και πέθανε στην Κωνσταντινούπολη στις 2 Νοεμβρίου 1952, άγοντας το ενενηκοστό έτος της ηλικίας του. Ο πατέρας του διετέλεσε για πολλά χρόνια δήμαρχος Ιωαννίνων. Ο ίδιος και ο αδελφός του Βαχήπ φοίτησαν στη Ζωσιμαία Σχολή, καθώς μητρική τους γλώσσα ήταν η Ελληνική. Το ομολόγησε και ο ίδιος σε Ηπειρώτη δημοσιογράφο, στη Θεσσαλονίκη, ότι κατά την απογραφή του πληθυσμού που συνέπεσε με την επίσκεψή του στην Ελλάδα (1920) ως μητρική γλώσσα δήλωσε την ελληνική και επάγγελμα πασάς των Ιωαννίνων.

Πάντως οι έως τώρα γνωστές γραπτές πηγές και η προφορική παράδοση μαρτυρούν ότι ήταν απόγονος εξισλαμισμένων Ελλήνων από την οικογένεια των Γλυκήδων και άλλη από την Ελάτη Ζαγορίου. Περί του Εσσάτ πασά από εμένα αυτά τα ολίγιστα, καθώς θεώρησα επωφελέστερη την αναδημοσίευση του πρώτου κειμένου που γράφτηκε γι' αυτόν την επόμενη της απελευθέρωσης της πόλης των Ιωαννίνων. Δημοσιεύτηκε πρωτοσέλιδο στις 22.2.1913 στην εφημερίδα ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ των Αθηνών κάτω από τον τίτλο: Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΑΣΣΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ και φέρει την υπογραφή του Ηπειρώτη λογοτέχνη, δημοσιογράφου και πολιτικού Χρήστου Χρηστοβασίλη. Το σημαντικό αυτό άρθρο, που φαίνεται να απηχεί την άποψη της Χριστιανικής κοινότητας των Ιωαννίνων, έχει ως εξής:

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΑΣΣΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Είναι υιός δευτερότοκος του επι πολλά έτη χρηματίσαντος Δημάρχου Ιωαννίνων Αχμέτ Βαχίπ εφάνδη, του επικληθέντος Χαλασλή. Άγει το 50ον περίπου έτος της ηλικίας του και φέρει από πολλών ήδη ετών τον βαθμό του αντιστρατήγου, ένεκα της μεγάλης στρατιωτικής αξίας.

Είνε ανήρ ευθύς, τίμιος, ελεήμων, φιλόανθρωπος, ευγενής και αρτιώτατα στρατιωτικώς πεπαιδευμένος, ωραιότατος και συμπαθέστατος. Υπήρξε μαθητής του Γκόλτς πασά [Φον Ντερ Γκόλτς, Γερμανός πολιτικός μηχανικός που οχύρωσε το Μπιζάνι], ο οποίος κατά τις εξετάσεις του εν τη Στρατιωτική Σχολή της Κωνσταντινουπόλεως, τον είχε συστήσει λόγω του αρίστου βαθμού, ούτινος δικαίως ηξιώθη, ως υπότροφον της Τουρκικής Κυβερνήσεως εις την Στρατιωτικήν Ακαδημίαν του Βερολίνου. Αλλ' αντ' αυτού εστάλη συμμαθητής του τις, Εσσάτ και ούτος καλούμενος, αλλά μη έχων την απαιτούμενην αξίαν.

Μετά τινά καιρόν συναντήσας αυτόν ο Γκόλτς πασάς εξεπλάγη διότι τον έβλεπεν εν Κωνσταντινουπόλει, ενώ τον ενόμιζεν εν Βερολίνω, και ούτως επληροφορήθη ότι έτερος είχε σταλή εκεί αντ' αυτού. Μετέβη αμέσως παρά τω Σουλτάν Χαμίτ και εξήτησεν ως χάριν παρ' αυτού προσωπικήν την αποστολήν του Εσσάτ τούτου εις Βερολίνον προς ευρυτέραν σπουδήν της στρατιωτικής τέχνης, εξηγήσας την μεγάλην αξίαν του νεαρού αξιωματικού όπερ και με μεγάλην ευχαρίστησιν εδέχθη ο Σουλτάνος.

Μετά διαμονήν οκτώ ετών εν Βερολίνω, όπου συμμαθήτευσε και μετά της Α.Β. Υψηλότητος του Διαδόχου Κωνσταντίνου, ο Εσσάτ επέστρεψεν εις Κωνσταντινούπολιν ταγματάρχης των Γενικών Επιτελών και διωρίσθη υπασπιστής του Σουλτάνου και καθηγητής των ανωτέρων στρατιωτικών μαθημάτων εν τη αυτόθι Στρατιωτική Σχολή.

Επί της καθηγεσίας του Εσσάτ πασά αι εν Κωνσταντινουπόλει Στρατιωτικάί Σχολαί ήλλαξαν τελείως όλα επί τα βελτίω, ένεκα δε της μεγάλης του επιστημονικής αξίας προήχθη ταχέως εις υποστράτηγον και αντιστράτηγον. Τον βαθμόν δε τούτον είχεν εν Θεσσαλονίκη ότε εκηρύχθη το Σύνταγμα.

Ο Εσσάτ πασάς δικαίως εθεωρήθη ως κορωνίς του Τουρκικού στρατού και ως τοιούτω τω ανετέθη η άμυνα της ιδιαίτερας πατρίδος του, των Ιωαννίνων, ην ετίμησε και ως αξιωματικός και ως Ιωαννίτης.

Η πόλις των Ιωαννίνων οφείλει μεγάλην ευγνωμοσύνην εις τον γενναίον πρόμαχόν της, διότι και την τάξιν ετήρησεν ακεραίαν καθ' όλον το διάστημα του πολέμου και τα άτακτα αλβανικά στοιχεία ετιμώρησε, πολλούς Αλβανούς κρεμάσας δια διάφορα εγκλήματα κατά των χριστιανών. Τούτο μόνον αρκεί να ίπωμεν προς τιμήν αυτού ότι καθ' όλον το διάστημα του πολέμου οι Έλληνες των Ιωαννίνων εξήρχοντο μετά των συζύγων

και θυγατέρων των εις περίπατον και δεν εγένετο η παραμικρά προσβολή κατ' αυτών εκ μέρους του ατιθάσου Τουρκικού στρατού.

Ο Εσσάτ πασσάς εκτός της Ελληνικής, ήτις είνε η μητρική αυτού γλώσσα, και της τουρκικής, εις ην εσπούδασε τα εγκύκλιά του μαθήματα, γνωρίζει την Γερμανικήν και την Γαλλικήν ας εσπούδασε κατά βάθος.

Εκείνο όμως όπερ περισσότερον ενδιαφέρει ημάς τους Έλληνες είνε ότι ο ένδοξος ηττημένος των Ιωαννίνων ούτε Τούρκος είνε, ούτε Αλβανός, αλλά καθαρός Έλλην, ων απόγονος Ελλήνων αρνηθέντων την Ελληνικήν Θρησκείαν λόγω των καιρικών του έθνους μας συμφορών.

Ο πάππος του κατήγετο εκ Μπούλτζου (σημερινή Ελάτη) του Ζαγορίου και η μάμμη του εκ Σουλίου.

Κλείνω τούτο το άρθρο, αφιερωμένο στα εκατοστά δεύτερα «Ελευθερία» της πόλης των Ιωαννίνων, με την αναδημοσίευση ελάχιστων μόνο στίχων από τα ποίημα «ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ» του Άγγελου Σικελιανού. Δημο-σιεύτηκε και αυτό πρωτοσέλιδο στην εφ. ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 23.2.1913. Το επινίκιο αυτό ποίημα, στο οποίο αποτυπώνεται καθαρά η εθνική συνείδηση του ποιητή, συμπεριλήφθηκε στον Στ' τόμο του Λυρικού Βίου του Άγγελου Σικελιανού. Τους στίχους που ακολουθούν τους αφιερώνω στη μακαρία μνήμη των επώνυμων και ανώνυμων ελευθερωτών της πατρώας Ηπειρωτικής γης.

*... Η δόξα των ουρανών φανερώνεται ολάκερη
Η μπαρούτη ευωδιάζει σα μοσκολίβανο. Τάγμα-
τα αγγέλων κατεβαίνουνε σαν καταρράχτες,
με τις ρομφαίες ψηλά. Ο στρατός όλος γονατίζει.
Ο ήλιος βασιλεύει. Όλα τα χείλη μουρμουρίζουν
σαν την άμμο που πίνει των πλατιών κυμάτων
τον αφρό. Μια γυναίκα γλιστράει σαν αύρα μπρος
απ' την όψη των πολεμιστών.
«Η Παναγιά απ' τα Γιάννενα!
Εφάνη, εφάνη, εφάνη!
Δε βγαίνει απ' το κεφάλι της το άγιο στεφάνι».
... Ο στρατός, με την ίδια σιωπή, σύσσωμος ση-
κώνεται και πορεύεται, ήσυχος, χωρίς μιλιά,
στα παινεμένα Γιάννενα.*